

“Ο κόσμος υπόσχεται πολλά και δεν δίνει τίποτα”

/ Γνώμες

Ηλίας Λιαμής, δρ. Θεολογίας, Καθηγητής Μουσικής, Πρόεδρος της Συνοδικής Υποεπιτροπής Καλλιτεχνικών Εκδηλώσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος

Ερμηνευτική προσέγγιση στο δοξαστικό των Αίνων

της Ε΄ Κυριακής των Νηστειών

«Ουκ ἔστιν ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρώσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ ἀσκήσις, συν ἁγιασμῷ· ὅθεν οὐδέ πλούσιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ, ἀλλ’ ὅσοι τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν ἐν χερσὶ πενήτων ἀποτίθενται. Ταῦτα καὶ Δαυὶδ ὁ Προφῆτης διδάσκει λέγων· Δίκαιος ἀνὴρ ὁ ἐλεῶν ὅλην τὴν ἡμέραν, ὁ κατατρυφῶν τοῦ Κυρίου καὶ τῷ φωτὶ περιπατῶν, ὃς οὐ μὴ προσκόψῃ· ταῦτα δὲ πάντα, πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν γέγραπται, ὅπως νηστεύοντες, χρηστότητα ποιήσωμεν· καὶ δώῃ ἡμῖν Κύριος, ἀντὶ

των επιγείων τα επουράνια».

Δεν έχει να κάνει η Βασιλεία του Θεού με φαί και ποτό, αλλά με δικαιοσύνη, με άσκηση και με αγιότητα. Γι' αυτό ούτε οι προσηλωμένοι στα πλούτη θα εισέλθουν σε αυτήν, αλλά όσοι τους θησαυρούς τους εναποθέσουν στα χέρια των φτωχών. Τα ίδια διδάσκει και ο Προφήτης Δαβίδ, λέγοντας πως ακόλουθος τού Θεού είναι ο ελεήμων, όχι που και πού, αλλά καθημερινά και διαρκώς, εκείνος που ενώνεται με τον Κύριο και περπατά με οδηγό το Φως Του. Αυτός ποτέ δεν θα σκοντάψει. Όλα αυτά έχουν γραφτεί για να μην χάνει ο νους τον προσανατολισμό του, ώστε, μέσω της νηστείας, να επιτύχουμε την πνευματική μας τελείωση, και με τον τρόπο αυτό να αξιωθούμε να δεχτούμε ως δώρο από τον Κύριο, αντί των επιγείων, τα επουράνια δώρα.

Το δοξαστικό των Αίνων της πέμπτης Κυριακής των Νηστειών, με τον έξοχο ποιητικό αλλά και μουσικό τρόπο που διακρίνει το σύνολο της βυζαντινής υμνογραφίας, ακολουθεί πιστά την γραμμή των δοξαστικών, τόσο των προηγούμενων Κυριακών των Νηστειών, όσο και γενικότερα το πνεύμα της Μεγάλης Τεσσαρακοστής . Μόνο που σήμερα, ο υπέροχος αυτός ύμνος ξεκινά λίγο περίεργα: Σαν να εξελίσσεται μία αντιλογία με έναν αόρατο συνομιλητή που έχει θέσει κάποια επιχειρήματα και έρχεται αυτός ο ύμνος να τα αναιρέσει. Είναι σαν να γινόμαστε ακροατές μιας συζήτησης που ήδη έχει ξεκινήσει και υποψιαζόμαστε το θέμα της από τα επιχειρήματα του υμνωδού.

Με αυτόν λοιπόν τον κάπως περίεργο τρόπο, με μια άρνηση («ουκ εστί», δεν είναι), μαθαίνουμε τι ΔΕΝ είναι η βασιλεία του Θεού. Είναι σαν κάποιος να έχει υποστηρίξει πως η Βασιλεία του Θεού έχει να κάνει με το φαί και το ποτό και γενικά με όλα τα υλικά πράγματα που αυτές οι δύο λέξεις εκπροσωπούν. Ποιος αλήθεια μπορεί να έχει υποστηρίξει κάτι τέτοιο ; Ποιος μπορεί να πιστεύει πως η είσοδος στη Βασιλεία του Θεού εξαρτάται από τη μικρή ή τη μεγάλη χρήση των υλικών πραγμάτων;

Δυστυχώς, πολλές φορές, εμείς οι ίδιοι. Εμείς, που δεν μπορούμε να διακρίνουμε την φθαρτή, τη ρηχή και προσωρινή απόλαυση που δίνουν οι υλικές απολαύσεις σε σύγκριση με τις άφθαρτες και αιώνιες. Εμείς, που συχνά παρασυρόμαστε να πιστέψουμε, πως η χαρά της Βασιλείας είναι απλώς μια πολλαπλάσια χαρά από εκείνη που προσφέρουν οι απολαύσεις αυτού του κόσμου. Όχι άλλης ποιότητας, αλλά άλλης ποσότητας. Γι αυτό και είναι φορές, που μετά από ένα πλούσιο φαγοπότι μπορεί και να πούμε: «Βρέθηκα στον παράδεισο». Έτσι το έχουμε στο μυαλό μας: Σαν έναν τόπο υλικού κορεσμού.

Είναι αλήθεια πως συχνά ευφραινόμαστε αναλογιζόμενοι τα πνευματικά. Η ένταση

όμως των γήινων απολαύσεων είναι φορές, πολλές φορές, που τα επισκιάζει όλα και κάνει τα πνευματικά να φαίνονται μακρινά , ίσως και αδιάφορα. Ή, το χειρότερο, να φαίνονται ίδιας ποιότητας και να διαφέρει απλώς η έντασή και η ποσότητά τους. Και γιατί αυτό είναι χειρότερο; Διότι οδηγούμεθα στο λάθος συμπέρασμα, πως οι διαδικασίες απόκτησης επίγειων και επουρανίων ηδονών είναι ίδιες. Ενώ στην πραγματικότητα, είναι εκ διαμέτρου αντίθετες. Ή οδηγούμεθα στο εξίσου λάθος και άκρως παραπλανητικό συμπέρασμα, πως τα επουράνια εξαγοράζονται με τα υλικά. Κι έτσι, φτάνουμε να πιστεύουμε, πως η λίγη στέρηση εδώ εξασφαλίζει την πολλαπλάσια αποζημίωση... «εκεί».

Προς εμάς λοιπόν, που κινούμαστε μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας , έρχεται ο υμνωδός να χτυπήσει το καμπανάκι της εγρήγορσης, θυμίζοντάς μας πόσο διαφορετικές είναι οι προϋποθέσεις εισόδου στην Βασιλεία του Θεού, ο πόθος της οποίας υποτίθεται πως μας κρατάει κατά την περίοδο αυτή της Σαρακοστής στο δρόμο της άσκησης και της εγκράτειας. Τρεις λέξεις ακολουθούν, τρεις προϋποθέσεις πραγματικής εισόδου:

Πρώτα, η δικαιοσύνη. Η δικαιοσύνη, όπως την εννοεί ο βιβλικός λόγος, δηλαδή η εφαρμογή του νόμου του Θεού και μάλιστα όχι ενός νόμου γραμμένου σε πλάκες όπως στην Παλαιά Διαθήκη, αλλά ενός νόμου, όπως αποκαλύφθηκε στη ζωή και το παράδειγμα του Θεού που έγινε άνθρωπος. Ο Χριστός είναι ο ζωντανός νόμος και ο τρόπος της βιωτής Του αποκαλύπτει τη θεία δικαιοσύνη, ως κλειδί εισόδου στη Βασιλεία.

Δεύτερη λέξη, η άσκηση. Λέξη εύκολη και γνωστή, που κρύβει όμως μια επώδυνη διαδικασία αποτίναξης του νόμου της φθαρτής κτίσης. Ποιος είναι αυτός ο νόμος; Πως για να ζήσω πρέπει να πάρω. Μα, θα ρωτήσει κάποιος, δεν είναι φυσικός αυτός ο νόμος; Δεν είναι λογικός; Βεβαίως! Το γνωρίζουμε καλά: Για την επιβίωση απαιτείται πρόσληψη της τροφής. Παίρνω, τρέφομαι, επιβιώνω. Δυστυχώς όμως, εύκολα, πολύ εύκολα ο άνθρωπος ξεπερνά το απλό επίπεδο της επιβίωσης και η απλή πρόσληψη τροφής εκπίπτει σε λαιμαργία και αρπαγή. Γιατί ; Γιατί ο άνθρωπος δεν έχει μόνον σωματικές ανάγκες. Πεινά και διψά ΚΑΙ η ψυχή του. Κι αν η τροφή κληθεί να χορτάσει και τις δύο ανάγκες, είναι μοιραίο ο άνθρωπος να βιώνει διαρκώς έλλειψη. «Άλλα ζητά η ψυχή σου, γι' άλλα κλαίει», όπως λέει και Καβάφης. Αιτία δεν είναι η ποσότητα αλλά η ποιότητα. Και εάν δεν βρεθεί γι' αυτήν κατάλληλη τροφή, επιστρατεύεται ως υποκατάστατο η υλική για να αναπληρώσει την πείνα. Μόνον που η ψυχή δεν μπορεί να χορτάσει με αυτή την τροφή. Ιδού, λοιπόν, ο αληθινός σκοπός της άσκησης: Να υπενθυμίσει την ανάγκη να καταργηθούν τα υποκατάστατα και να ξεκινήσει πάλι η αναζήτηση αυτών που η ψυχή λαχτάρα .

Και η τρίτη λέξη; Ο αγιασμός. Εδώ πλέον τα πράγματα ξεφεύγουν από τις δυνατότητες του ανθρώπου. Μόνον ο Θεός, ως ο μόνος όντως Άγιος, μπορεί να δωρίσει την αγιότητα . Οι δυνάμεις του ανθρώπου φτάνουν μέχρι την αφοσίωση προς Εκείνον, την πίστη προς Εκείνον, την ικεσία και τη συντριβή ενώπιόν Του.

Αμέσως μετά όμως ο υμνωδός διευρύνει τη συζήτηση. Προειδοποιεί πως δεν θα μπουκν στη Βασιλεία του Θεού οι πλούσιοι. Δεν μιλούμε πλέον για διαστροφή μιας απλής βιολογικής ανάγκης, της ανάγκης για θρέψη, που έχει εξελιχθεί σε λαιμαργία. Εδώ μιλάμε για τον πλούτο ως φρόνημα, ως πάθος, ως περιεχόμενο αλλά και ως κυρίαρχο της ανθρώπινης καρδιάς. Σαν να υπονοεί ο υμνωδός πως είναι πιθανόν, ένας άνθρωπος, έστω και προσωρινά, να κάνει εγκράτεια τροφής. Το μεγάλο ερώτημα όμως είναι στο πού βρίσκεται και από τι κυριαρχείται η καρδιά του. Θυμάστε;

«Όπου γαρ εστιν ο θησαυρός υμών, εκεί έσται και η καρδιά υμών» (Μτθ.6,21).

Το θέμα δεν είναι μία μείωση της ποσότητας, αλλά το να ξεκολλήσει η καρδιά από την μάταιη συσσώρευση υλικών πραγμάτων, το φρόνημα της αρπαγής, την απύθμενη λαιμαργία για τα φθαρτά. Για να μην δοθεί η δυνατότητα σε υπεκφυγές ή θεωρητικές συζητήσεις, η εντολή του ύμνου είναι σαφέστατη: Μόνον η ελεημοσύνη, μόνον η απόθεση του πλούτου στα χέρια των φτωχών αποδεικνύει την προσήλωση της καρδιάς στα επουράνια.

Και έρχεται ο προφήτης Δαβίδ ως μάρτυρας για να επιβεβαιώσει πως δίκαιος, δηλαδή, σωσμένος είναι, όχι εκείνος που έπαψε να πεινάει, αλλά εκείνος που ελεώντας, δάμασε την λαιμαργία του για τα υλικά πράγματα και πλέον πεινάει και κατατρώει Χριστό. Αυτή είναι η ευρεία έννοια της λέξης «κατατρυφών». Μόνον αυτός δεν εξαπατάται προς τα μάτια και ο δρόμος του απλώνεται ίσιος, χωρίς παγίδες.

Απόλυτα συνεπής λοιπόν με τις πνευματικές κατευθύνσεις των ημερών και αυτός ο ύμνος, αγωνία μήπως κι εμείς θεωρήσουμε την νηστεία αυτοσκοπό και επαναπαυθούμε στα όποια κατορθώματα της υλικής εγκράτειας. Η προτροπή είναι σαφής: Τελικός σκοπός είναι η χρηστότητα , δηλαδή η αλλαγή του ήθους, το ημέρωμα της ψυχής μας από τις δυνάμεις της αρπαγής που έχουν κατακυριεύσει την ψυχή μας και έχουν μεταβάλει τις απλές βιοτικές ανάγκες σε αφηνιασμένα θηρία. Ο χορτασμός όλης της ύπαρξης βρίσκεται στην αρχέγονη πατρίδα μας, στον παράδεισο, εκεί όπου υπήρχε άφθονη υλική τροφή αλλά και άφθονη ψυχική, που δεν είναι άλλη από την διαρκή παρουσία του Θεού ανάμεσα μας. Εκεί που το υλικό και το πνευματικό δεν ήταν σε αντίθεση αλλά σε αρμονία.

Δυστυχώς, βρισκόμαστε ακόμη σε κατάσταση πτωτική και βιώνουμε μια ψυχική υποδούλωση. Ζητούμενο παραμένει η αρμονία, προηγείται όμως η αντικατάσταση των επιγείων με τα επουράνια. Μόνον με κόπο και αγώνα μπορεί η ψυχή να εξοστρακίσει τον σφετεριστή του εσωτερικού μας κόσμου και να αφήσει χώρο στον κατά φύση Βασιλέα .

Αν τώρα ο επιφανειακός αναγνώστης όλων αυτών μιλήσει για μια απλή αντικατάσταση του ενός δυνάστη με έναν άλλον παρόμοιο, ας κρατήσει ανοικτά τα εξωτερικά αλλά και τα εσωτερικά αισθητήρια και ας προετοιμαστεί να υποδεχθεί έναν Βασιλέα αιμόφυρτο, ταπεινό, εξευτελισμένο, στο όνομα της αγάπης για τα πλάσματα του. Ας ετοιμαστεί να αναγνωρίσει τον όντως Βασιλέα ως όντως Έσχατο. Ο ίδιος προειδοποίησε τους Μαθητές του, που στη σημερινή ευαγγελική περικοπή διαγκωνίζονται για αξιώματα:

«Γνωρίζετε ότι οι άρχοντες των εθνών αναζητούν την κυριαρχία επί των ανθρώπων και οι μεγιστάνες ψάχνουν τρόπους εξουσίας πάνω τους . Εσείς όμως που με ακολουθείτε, πέρα από τροφή θα νηστέψετε εξουσία, θα νηστέψετε κοσμικό ήθος , θα νηστέψετε εγωπάθεια και θα ζήσετε , αν θέλετε να μέινετε μαζί μου, ως οι έσχατοι των ανθρώπων, οι διάκονοι, η δούλοι. Γιατί κι εγώ ήρθα να υπηρετήσω κι όχι να υπηρετηθώ» (Μρκ. 10, 42) .

Ελάτε να μετρήσουμε το φρόνημά μας από το πώς αντιδρούμε σε αυτή την

προτροπή. Αντέχουμε; Ποθούμε τα επίγεια ή τα επουράνια; Εδώ, δίψα για εξουσία. Εκεί, δίψα για διακονία. Εδώ, ο ένας νόμος:

«Για να ζήσω πρέπει να πάρω».

Εκεί, ο άλλος νόμος:

«Για να ζήσω, πρέπει να δώσω».

Ας μην φοβηθούμε την απόλυτη διάσταση ουρανίου και γήινου ήθους. Ο κόσμος υπόσχεται πολλά και δεν δίνει τίποτα. Ο ουρανός σταλάζει αίμα και προσφέρει τα πάντα. Είναι θέμα επιλογής, που θα καθορίσει όμως τη σωτηρία μας . _